

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI
MTIHANI WA UALIMU DARAJA LA A

612

URAIA

Muda: Saa 3.

MAJIBU

Mwaka: 2000

Maelekezo.

1. Karatasi hii ina sehemu **A, B na C** zenye jumla ya maswali **kumi na sita (16)**
2. Jibu maswali **yote** katika sehemu **A** na maswali **mawili (2)** kutoka katika kila sehemu **B na C.**
3. Sehemu A ina alama **arobaini (40)** na sehemu B na C zina alama **thelathini (30)** kila moja.
4. Simu za mkononi na vitu vyote visivyoruhusiwa **havitakiwi** katika chumba cha mtihani.
5. Andika **namba yako ya mtihani** katika kila ukurasa wa kijitabu chako cha kujibia.

maktaba.tetea.org

SEHEMU A (ALAMA 40)

Jibu maswali yote

1. Eleza kwa hoja nne namna kanuni za maadili ya utumishi wa umma zinavyoimarisha utoaji wa huduma kwa wananchi.

Kanuni za maadili ya utumishi wa umma husaidia kuhakikisha watumishi wanatekeleza majukumu yao kwa uadilifu na uwajibikaji, hivyo wananchi wanapata huduma bora bila ucheleweshaji au upendeleo.

Zinaimarisha uwazi katika utendaji wa kazi, kwa kuwa kila hatua ya kutekeleza huduma inafuata miongozo iliyowekwa, hivyo kupunguza ufisadi na ukosefu wa heshima kwa wananchi.

Kanuni hizi zinachochea heshima na nidhamu kwa wananchi, kwa kuwa watumishi wanakuwa waaminifu na wanahakikisha haki za wananchi zinatimizwa ipasavyo.

Zaidi, kanuni za maadili zinahimiza ushirikiano kati ya watumishi na wananchi, ambapo malalamiko na mapendekezo yanashughulikiwa kwa njia yenye heshima na ya kimaadili, hivyo kuboresha huduma kwa jamii.

2. Taja vipengele vinne vya uzalendo vinavyojengwa kupitia ufundishaji wa somo la Uraia katika ngazi ya msingi.

Kuzingatia sheria na kanuni za nchi ni kipengele cha uzalendo kinachojengwa kupitia somo la Uraia, kwani mwanafunzi anafundishwa kuheshimu sheria na kuishi kwa mujibu wa masharti ya kisheria.

Kuhimiza heshima kwa taifa na alama zake ni kipengele kingine, kwa kuwa watoto wanajifunza kuthamini bendera, himaya na nyimbo za taifa.

Kushiriki katika shughuli za kijamii kama vile usafi wa shule au michezo ya pamoja pia hujenga hisia za uzalendo, kwani watoto wanajifunza kushirikiana kwa faida ya jamii.

Kuzingatia heshima kwa viongozi halali na wazee hujenga nidhamu na heshima kwa mamlaka, jambo ambalo ni msingi wa uzalendo na mshikamano wa kitaifa.

3. Onyesha hoja nne zinazoeleza kwa nini uwajibikaji wa viongozi ni sharti muhimu katika uimarishaji wa demokrasia.

Uwajibikaji wa viongozi unahakikisha kuwa watendaji wanatekeleza majukumu yao kwa uaminifu, hivyo wananchi wanapata haki zao na huduma zinatolewa ipasavyo.

Unapowajibisha viongozi, unakabiliana na ufisadi na matumizi mabaya ya rasilimali za umma, jambo linaloongeza imani ya wananchi kwa serikali.

Uwajibikaji unahimiza uwazi katika maamuzi, ambapo wananchi wanaweza kufuatilia na kuchangia katika mchakato wa uongozi, jambo linalosaidia demokrasia.

Viongozi wakiwa wakiwa wakiwa na uwajibikaji wanakuwa mfano wa kuigwa, na hivyo kuhamasisha vijana na wananchi wengine kuishi kwa nidhamu na kuheshimu sheria za nchi.

4. Taja mambo manne yanayoweza kusababisha mgongano wa maslahi kwa watendaji wa serikali.

Tendo la kugawa rasilimali bila uwazi linaweza kusababisha mgongano wa maslahi, kwani kila mtendaji anaweza kutaka sehemu kubwa zaidi ya rasilimali hizo.

Kutokuwa na uwajibikaji au kutofanya kazi kwa hila kunachangia migongano, kwani baadhi ya watendaji wanaweza kutumia nafasi zao kinyume cha sheria.

Matatizo ya malipo, kama vile kushindwa kulipa posho au ruzuku kwa wakati, yanaweza kuibua malalamiko kati ya watendaji.

Uchovu na woga wa kupoteza nafasi ya kazi unaweza kusababisha baadhi ya watendaji kutafuta faida binafsi, jambo linaloongeza mgongano wa maslahi.

5. Eleza kwa hoja nne athari za kutofuata taratibu za usimamizi wa rasilimali za umma.

Kutofuata taratibu kunasababisha ufasidi na upotevu wa rasilimali, jambo linalopunguza maendeleo ya jamii.

Hii pia huongeza gharama za utendaji wa serikali kwa sababu rasilimali zinapotea au kutumika vibaya.

Wananchi wanapoteza imani kwa serikali, kwani hawana uhakika kuwa rasilimali zinatumiwa kwa usahihi.

Matokeo mengine ni kupungua kwa ubora wa huduma kwa wananchi, kwa kuwa rasilimali hazitumiwi ipasavyo katika miradi ya maendeleo.

6. (a) Toa maana ya dhana ya ushirikishwaji wa jamii katika maamuzi ya kiserikali.

Ushirikishwaji wa jamii ni dhana inayomaanisha kuwa wananchi wanashirikishwa katika mchakato wa kufanya maamuzi ya serikali, kuhakikisha maamuzi hayo yanakidhi mahitaji yao na kuzingatia maoni yao.

(b) Onyesha njia tatu zinazoweza kutumiwa na jamii kushiriki katika kupanga maendeleo yao.

Moja ya njia ni kushiriki katika mikutano ya kijamii au ya kabila inayojadili masuala ya maendeleo ya eneo lao.

Njia nyingine ni kupitia ushirikiano na serikali za mitaa au mashirika yasiyo ya kiserikali kutoa maoni na mapendekezo.

Njia ya tatu ni kushiriki katika kura za maoni au uchunguzi unaofanywa na serikali au mashirika ya kijamii ili kupata mitazamo ya wananchi.

7. Eleza hoja nne zinazoonyesha umuhimu wa kuimarisha usawa wa kijinsia katika maendeleo ya taifa.

Usawa wa kijinsia huhakikisha wanawake na wanaume wanapata fursa sawa za elimu, ajira na kuongoza, jambo linaloongeza pato la taifa.

Hii pia inachangia kupunguza umasikini, kwani wanawake wanaweza kushiriki kikamilifu katika shughuli za kiuchumi.

Usawa wa kijinsia huchochea ushirikiano na mshikamano wa kijamii, kwani wanawake wanahisi kuwa wanathaminiwa na jamii inapata maendeleo endelevu.

Inaongeza uongozi bora na wa uwajibikaji, kwani wanawake wengi wanapopewa nafasi za uongozi, huchangia mawazo mapya na ubunifu katika maendeleo.

8. Taja sifa nne zinazomfanya mtu kuwa na tabia ya utiifu kwa mamlaka halali.

Kujua sheria na kanuni za nchi ni sifa muhimu, kwani mtu anayejua masharti ya kisheria anaweza kuyafuata kwa heshima.

Kuthamini mamlaka na viongozi halali kunasaidia mtu kuishi kwa nidhamu na kuheshimu maamuzi ya kisheria.

Kushirikiana na mamlaka katika utekelezaji wa majukumu huonyesha utiifu, kwani mtu anatekeleza wajibu wake bila kupinga au kuvunja sheria.

Kuonyesha uwajibikaji na uaminifu kwa mamlaka kunahimiza watu wengine kuiga tabia hiyo na kuimarisha heshima kwa mamlaka.

9. Onesha hoja nne zinazoeleza sababu za kuwepo kwa uhuru wa vyombo vya habari katika nchi ya kidemokrasia.

Uhuru wa vyombo vya habari unahakikisha wananchi wanapata taarifa sahihi na za haraka kuhusu shughuli za serikali na jamii.

Huu uhuru unachangia uwazi na uwajibikaji wa viongozi, kwani vyombo vya habari vinaweza kufuatilia na kuchunguza vitendo vya viongozi.

Vyombo vya habari hutoa jukwaa la maoni na mijadala ya kijamii, jambo linaloongeza ushirikiano wa wananchi na serikali.

Uhuru huu husaidia kuelimisha wananchi kuhusu haki zao, kanuni za kisheria na mchakato wa demokrasia, hivyo kuongeza ushirikiano na uelewa wa kijamii.

10. Eleza kwa hoja nne sababu zinazomfanya mwalimu kutumia mifano halisi wakati wa kufundisha somo la Uraia.

Mifano halisi husaidia wanafunzi kuelewa dhana ngumu kwa urahisi, kwani wanaona jinsi zinavyotumika katika maisha ya kila siku.

Hii pia huchochea ushiriki wa wanafunzi katika darasa, kwa kuwa wanaulizwa kutoa maoni au kushirikiana katika kuoanisha mfano na dhana.

Mifano halisi huongeza kumbukumbu, kwani wanafunzi wanakumbuka matukio halisi zaidi kuliko maelezo ya nadharia tu.

Mwalimu hutumia mifano halisi pia kuonyesha maadili na tabia bora zinazohitajika katika jamii, jambo linalifanya somo la Uraia kuwa na thamani ya ki-maisha.

SEHEMU B (ALAMA 30)

Jibu maswali mawili

11. Eleza kwa hoja tano jukumu la taasisi za kiraia katika kuhamasisha uwajibikaji wa serikali.

Taasisi za kiraia hutoa elimu kwa wananchi kuhusu haki na wajibu wao, jambo linalochochea uwajibikaji wa serikali.

Zinafuatilia utekelezaji wa sera na miradi ya serikali ili kuhakikisha rasilimali za umma zinatumiwa kwa usahihi.

Taasisi hizi huchangia kutoa jukwaa la maoni na mapendekezo kutoka kwa wananchi kwa viongozi, hivyo kuimarisha uwazi.

Zinaweza kuchukua hatua za kisheria au kutoa ripoti pale serikali inaposhindwa kutimiza majukumu yake.

Taasisi za kiraia pia hutoa kampeni za kuhamasisha wananchi kushiriki katika maamuzi ya kiserikali na mitandao ya kijamii ili kuweka shinikizo kwa viongozi kuwa wakiwa wakiwajibika.

12. Kwa kutumia hoja tano, chambua mchango wa wanawake katika uongozi na maendeleo ya Tanzania.

Wanawake wanashiriki katika nafasi za uongozi kama vile bunge, baraza la mawaziri na serikali za mitaa, jambo linaloongeza uwakilishi wa kijinsia.

Wanawake wanasimamia miradi ya maendeleo katika sekta mbalimbali kama elimu, afya na kilimo, jambo linaloongeza mafanikio ya kitaifa.

Wanawake wanahimiza usawa wa kijinsia katika jamii, kuhakikisha fursa sawa kwa watoto wa kike na wavulana, jambo linaloongeza maendeleo endelevu.

Wanawake pia wanachangia kwa kutoa maoni mapya na mawazo ya ubunifu katika maamuzi ya serikali na mashirika yasiyo ya kiserikali.

Wanawake wakiwashirikisha wanawake wengine katika ujasiriamali na miradi ya kijamii huchangia kupunguza umasikini na kuongeza ustawi wa jamii.

13. Eleza kwa hoja tano athari za utovu wa nidhamu mashuleni na jinsi unavyoweza kuathiri ustawi wa jamii kwa ujumla.

Utovu wa nidhamu unasababisha watoto kushindwa kufuata ratiba na kanuni za shule, jambo linalochangia kushuka kwa kiwango cha elimu.

Hii husababisha udhaifu wa maadili, kwani watoto wanakua bila heshima kwa mamlaka na sheria.

Utovu wa nidhamu unaweza kuongoza kwa vitendo vya uhalifu kama wizi au vurugu, jambo linaloathiri usalama wa jamii.

Kutokujali usafi na utunzaji wa rasilimali shuleni kunasababisha mazingira duni ya kujifunzia na kupunguza ubora wa elimu.

Watoto wakikua wakiwa na nidhamu duni wanapokuwa watu wazima, jamii inakosa viongozi wenye uwajibikaji na maadili mema, hivyo maendeleo ya taifa kupungua.

SEHEMU C (ALAMA 30)

Jibu maswali mawili

14. Eleza mambo sita ya kuzingatia wakati wa kuandaa mazingira wezeshi ya ujifunzaji katika somo la Uraia.

Kwanza, mwalimu anapaswa kuhakikisha darasa lina vifaa vya kutosha kama vile meza, viti na ubao ili wanafunzi waweze kufuata mafunzo kwa urahisi.

Pili, mwalimu anapaswa kuhakikisha mazingira ni salama na hayana vikwazo vya usalama kama kebo zinazoteleza au taa zisizofanya kazi.

Tatu, mazingira yanapaswa kuwa na vifaa vya kujifunzia kama ramani, vitabu, picha au mifano halisi inayosaidia kuelewa dhana za Uraia.

Nne, mwalimu anapaswa kuzingatia idadi ya wanafunzi ili kuhakikisha kila mmoja ana nafasi ya kushiriki.

Tano, mwalimu anapaswa kuunda mazingira yenye mwanga mzuri na hewa safi ili wanafunzi waweze kuwa makini na kutochoka haraka.

Sita, mwalimu anapaswa kuandaa ratiba na muda wa kujadili mada kwa ufanisi ili kila kipengele cha somo kifanyike kwa kina.

15. Taja na kufafanua mbinu sita za kisasa zinazoweza kutumiwa na mwalimu kuongeza ushiriki wa wanafunzi katika somo la Uraia.

Mwanzo, kutumia majadiliano ya kikundi ambapo wanafunzi wanajadili masuala fulani pamoja, huongeza ushiriki na ufahamu wa kila mmoja.

Mbili, kutumia teknolojia kama kompyuta, miradi ya mtandao au video zinazohusiana na somo ili kuvutia wanafunzi.

Tatu, matumizi ya michezo ya kujifunzia au simulisho, ambapo wanafunzi wanachukua nafasi za viongozi au wananchi, huongeza uzoefu wa vitendo.

Nne, kupewa majukumu ya kujitolea katika darasa kama kuongoza majadiliano au kuhudumia vifaa huongeza uwajibikaji na ushiriki.

Tano, kutumia mifano halisi kutoka jamii au historia ili kueleza dhana, jambo linalosaidia wanafunzi kuunganisha elimu na maisha halisi.

Sita, kuanzisha maswali na majibu kwa ushirikiano wa wanafunzi wote, ambapo kila mwanafunzi anashiriki kutoa maoni yake, huongeza ushiriki wa kila mmoja.

16. Eleza kwa hoja sita vigezo vinavyotumika katika kutathmini ufanisi wa zana za kufundishia na kujifunzia kabla ya kuziingiza darasani.

Kwanza, mwalimu anapaswa kuzingatia uhakika wa zana kuwa ni sahihi na zinakidhi malengo ya somo.

Pili, mwalimu anapaswa kutathmini urahisi wa kutumia zana hizo kwa wanafunzi wote bila kuwakwamisha.

Tatu, mwalimu anapaswa kuangalia kama zana zinafaa kwa rasilimali zilizopo na mazingira ya darasa.

Nne, mwalimu anapaswa kuangalia ubora wa maudhui yanayotolewa na zana, kuhakikisha hayana makosa au taarifa zisizo sahihi.

Tano, mwalimu anapaswa kutathmini kama zana zinachangia kuongeza ushiriki na uelewa wa wanafunzi.

Sita, mwalimu anapaswa kuzingatia gharama na muda unaohitajika kutumia zana hizo ili kuhakikisha zinapatikana kwa ufanisi katika mchakato mzima wa ufundishaji.